

**Dissertatio inauguralis medica de dyspepsia ... / praeside ... Gunth.
Christophoro Schellhammero ... pro licentia ... die viii. martii MDCXCV. ...
submittet Georg. Christianus Wolff.**

Contributors

Schelhammer, Günther Christoph, 1649-1716.
Wolff, Georg Christian, 1669-
Universität Jena.

Publication/Creation

Jenae : Typis Pauli Ehrichii, [1695]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/jabrj7ru>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Dissertatio Inauguralis Medica

DE

D. S. 7

DYSPEPSIA

quam

Divina adfistente Gratia

Consensu atque Auctoritate Illustris & Gratosissimi
Ordinis Asclepiadæi in Inclyto ad Salam Athenæo,

P R Æ S I D E

VIRO Nobilissimo, Excellentissimo & Experientissimo

DN. GUNTHER. CHRISTOPHORUS
SCHELLHAMMER, D.

Anat. Chirurg. & Botan. in Lyceo Salano P.P.

& in Kiloniensi nunc designato Medicinæ Primario
Acad. Leopold. Nat. Curios. Adjuncto
& Recup. Ital. Soc.

Patrono Promotore & Præceptore suo
æviternum devenerando

P R O L I C E N T I A

Summos Honores, Privilegia, immunitates & insignia
Doctoralia in arte Medica solenniter impetrandi
Die VIII. Martii MDCXCV.

publico Eruditorum examini submittet

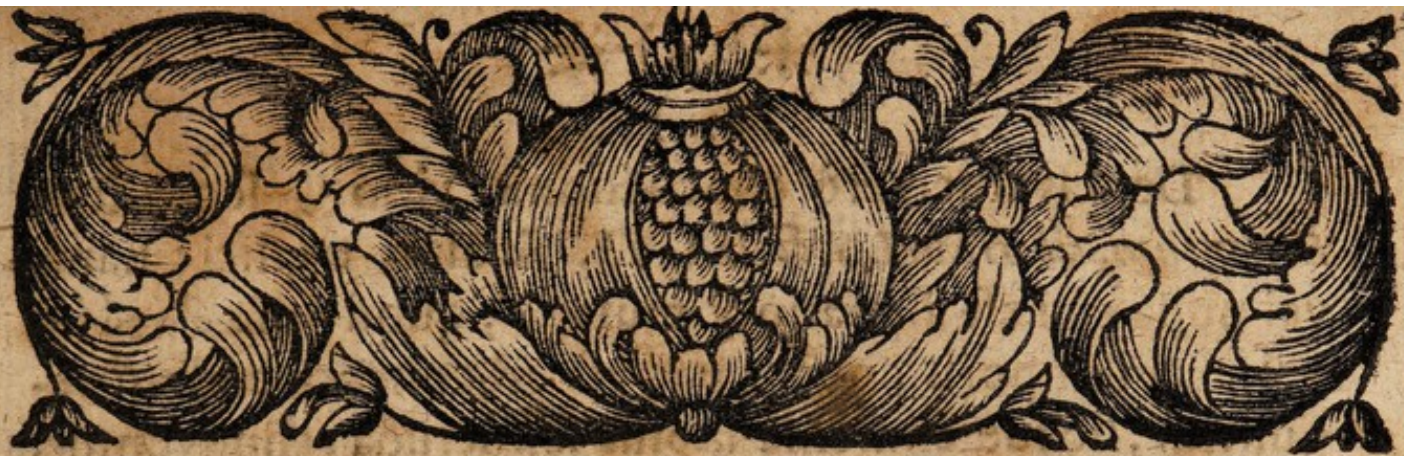
GEORG. CHRISTIANUS Wolff

Suinfurto - Francus

IN AUDIDORIO MAIORI

horis ante - & pomeridianis.

1
7.2.5
DEO PATRIÆ
ET
PARENTIBUS.

I. N. F.

Th. I.

Præcipuum ferè omnium actionum naturalium Chylificationis opus est : quamdiu enim alimenta in ore legitimè præparata, in ventriculo recte subiguntur & coqvuntur, & in intestinis secundum naturam utile ab inutili separatur, nihil ad M.S. quod crassum istius, vel etiam circulationem & nutritionem turbet, horum culpa pervenire potest.

Th. II.

Sed vicissim etiam, quicquid hinc crudum & immaturum dimittitur, corrigi deinceps difficulter potest : ex quibus omnia vitia partium fluidarum, quandoque & solidarum ortum suum ducunt.

Th. III.

Sanitatem vero nostram maxima ex parte humoribus pravis destrui, observationibus medicorum & tota arte quam clarissime id attestantibus, certum est, qui ex chylo depravato boni fieri nequibant.

Th. IV.

Depravatur verò concoctionis vitio, secundum *Senertum, lib. III. p. I. Sect. II. C. IX.* & alios triplici: nam, vel nulla cibi est alteratio & mutatio, quod fit in ἀπεψία; vel plus temporis, quàm par est ad concoquendum requiritur, sicque alimenta sæpius semicruda relinqvuntur, quod βεβηκυμένη nominatur, vel tertio deglutita, non in chylum laudabilem, sed in aliud liquamen vitiosum abeunt, & hoc est δυσπεψία, de qua nobis nunc sermo erit: ita tamen, ut nonnunquam & reliquorum vitiorum rationem expendere, cum propter communem causam id evitari citra istius injuriam non possit, libertatem nobis reservemus.

Th. V.

Quoad explicationem nominis vocabulum Græcum est, compositum à δύς, quod ægrè, difficulter, infeliciter, imò nihil boni significat; & πέψις coctio, concoctio. Vocatur & τὴν πέψιν διαφθόραν, concoctio depravata, corruptela Chyli.

Th. VI.

Ratione significationis nihil aliud est, quam ingestorum alimentorum, cibi & potus scilicet, non sufficiens digestio, unde evolutio particularum nec satis promte, nec integra fieri potest: Vulgo putant in liquamen acidum, nidorosum vel pituitosum abire, vel ex his mixtum aliquid.

Th. VII.

Neque verò absurdè hæc dici, aut cum multis aliis è scholis medicis ejicienda esse existimamus, omnibus his in sensus incurrentibus, vomituque vel ructu apertè
se

se prodeutibus, etſi amarum quoque & bilioſum licuerit forte addere; & ex his mixtum.

Th. VIII.

Quoniam autem nihil vitiatur, niſi antea bonum fuerit; ita & præ omnibus neceſſaria *εὐμεψία* requiſita conſideranda ſunt: ubi *primò* calor ventriculi & vicinarum partium in determinato & juſto gradu, non major nec debilior; *ſecundò* fermentum ventriculi, quod partim ab ore ex glandulis ſalivalibus deſcendit, partim ex iſſis parietibus & tunicis ejus propriis videtur effundi; *tertiò* Duratio & permanſio legitima iſſorum ingeſtorum in ventriculo, ejusque motus atque contractio debita; *quartò* cibus & potus ad ſanitatē conducibiles & boni; *Denique quintò* & animus à curis & meditationibus liber, ſpirituumque animalium (quod præ cæteris Excellent. Rivinus egregiè detexit & argumentis firmavit) præſentia requiruntur. Si verò unum ex his a certo ſuo gradu declinat, aliamque faciem recipit, neceſſariò, perturbatâ concoctione, vitioſus chylus efficitur.

Th. IX.

Quod primum, calorem ſcilicet tam ventriculi, quam partium in vicinia poſitarum, attinet, eum concoctionem adjuvare nemo poteſt dubitare. Eſt enim non nuda qualitas, ſed particulis veris igneis conſtans, quæ omnium ſubtiliſſimæ, maximèque mobiles, ſubeunt omnium poros, reſque dividunt minimas in minima, invicemque divellunt. Quin per eum omnia in corpore actuantur, & reliqua quoque impelluntur, ut ejus beneficio hæterogenea ſcedant, homogenea rurſum miſceantur,

prout dudum *Aristoteles* docuit. Moderatus tamen calor ad concoctionem desideratur.

Th. X.

Veritati igitur non convenit : fortior calor, fortius coquit. Nimius enim fermentationem planè corrumpit, & in totum ferè destruit, id quod etiam ex communi, Chemicisque consuetà fermentatione patet, & omnes vetulæ quoq; destillationis & præparationis Spiritus ardentis, ex frumento, junipero, pomis, aliisque vegetabilium fructibus peritæ non nesciunt. Sed in nobis præterea humidum concoctioni destinatum per pylorum citius & cum impetu expellit, quo fit, ut reliquum spissius reddatur, & fermentari subigique minus possit : spissa enim minus mobilia sunt, adeoque evolvi difficilius solent : spirituosæ quoque promptius exhalantur, adeoque massa relinquitur tenacior ac indigesta moles. Tumultuosa isthæc fermentatio cognoscitur, si post prandium facies rubet, phlogoses oriuntur, scorbuticis, hæcticis, hypochondriacis, chlorosi laborantibus ut plurimum familiares.

Th. XI.

Si verò ex altera parte calor jam dictarum partium in defectu magis peccat, estque debilior, fementum non sat agitat, ut possit particulas compactiores subire, & reclusis intimioribus, ad resolutionem præparare : neque enim digeri & in motum agi particulæ quantum sat est, nec uniri rursus similia, & misceri omnia in aliam formam commode queunt. Uti quidem hujus rei exempla tum in senibus, tum etiam iis qui natura debiles & imbecilles sunt, potissimum occurrunt.

Th. XII.

Th. XII.

Explicato calore, fermentum considerandum venit. Neque enim ut crasse philosophatur *Galenus*, sola hic coctione vel elixatione transigitur, cum non emollienda, sed in aliam massam vertenda alimenta veniant, ad quod obtinendum, dissolutione prius est opus & segregatione, quam putredinem, fermentationis vocabulo ignari, olim nominarunt; non corruptionem omnimodam, sed talem qua forma rerum corrumpatur, non item materia in foetorem adigatur, intelligentes. Quæ ipsa etiam *Aristotelis* est mens, quando de generatione & corruptione rerum naturalium differit, longe omnino verissima & certissima.

Th. XIII.

Cujus rei exempla tum alibi, tum in *Chemia* maximè obvia sunt, quæ in destillatione & forum resolutionem talem & fermentationem nunquam non præmittit, quo intimius corpora recludantur. Hoc enim, cum à solo calore præstari non possit, aliud insuper accedat necessum est, in tanta præsertim edulium varietate, viscidaque materia, quæ incidi, & attenuari & resolvi postulat. Quod quidem magna ex parte in corporibus ipsis sponte adest, omni re corruptibili eadem perdurandi & pereundi principia in semet ipsa circumferente: adjuvari tamen & excitari amat nova & activa aliqua, si-bique consimili materia. Cum enim Deus creator omnium justo pondere & mensura omnia constituisset ad corrumpendum rem aliquam præponderet unum reliquis necesse est. Hinc *Chemici* plerumque aliquid fermenti, vel quod ea vi polleat addunt.

Th. XIV.

Th. XIV.

Quod etiam naturam facere credi par est, siue jam sufficiat illud, quod inter mandendum cibo in ore commistum, per oesophagum cum illo descendit, siue in ventriculo ex glandulis nervosam inter & villosam tunicam collocatis, novi quid exstillans accedat, dum musculosæ ventriculi fibræ eum peristaltico simili motu agitant, varieque constringunt & urgent. Hoc sane quicquid sit, quod fermentum appellamus, est caloris proximum instrumentum, quod dum in massam præparatam altius se adigit, citius & exactius illa resolvitur, ut tandem in pultaceum quid, sed mollius paulo, & veluti materiam ad emulsionem paratam accedat; additò etiam humidò, ut tandem particulæ illæ adhuc grossiores in minima & subtilissima resolutæ uniantur, & exactè miscantur; quò peractò emulsio ista naturalis, Chylus purissimus sc. inde emergit,

Th. XV

Proxime, & humidi cujusdam mentionem fecimus, quod sine noxa abesse non potest. Siquidem succus fermentalis ille recludit quidem, non vero ingesta solidiora & viscido-pingvia sufficienter diluit, nec resolvit. Itaque potus, materia illius humidi, minimè negligendus est, tanto utilior, si successivè, nec magnis haustibus admittatur, sitque & ipse spirituosior: ut vinum, & ejus abortus nostra cerevisia. Qui quoniam plerumque insuper & particulis salinis gaudet, pingvia quam facillimè subigit, perpetuaque conquassatione quasi & agitatione ventriculi cum aliis vel resolvit, vel componit: etsi aquam simplicem bibentibus, adsuetis tamen, modo aliquid hujus accedat, idem præstare, experientia

tia videatur ostendere: tamen de ea citra omne spirituosum exerenda vi merito forte posset dubitari: saltem in iis qui non brutorum more vivunt.

Th. XVI.

Sed præter ista, ut antea dictum est, etiam animalis Spiritus libera desideratur accessio: quod commoti abunde probant. Simulac enim quis excandescit, contristatur, conterretur, metuit, non modo omnis appetitus illicò cessat, ut amplius quicquam vix assumere possit, sed si assumat, etiam coctionem læsam manifestò percipit. Hinc etiam illi, qui sapientiæ studiis nimis se dedunt, medicinam plerumque requirunt, non de ventriculi debilitate duntaxat, sed & hypochondriaco malo jugiter conquesti: quod inde trahit initium, quoniam spiritus exhauriuntur, & aliò vocantur, seu, ut *Celsus* loquitur, quoniam corporum suorum robora inquieta cogitatione, nocturnisque vigiliis enervant.

Th. XVII.

Denique & ipse ventriculus cum suis tunicis rectè habeat, oportet, quæ variæ commemorantur: exterior, membrana tenuissima constans; altera fibris carneis variis instructa, ut se contrahere possit; nervea deinde, ad quam vasa adjacent exterius, glandulæ interius; & quæ denique in villos abit serico similes, ex quibus forte glandularis liquor supra memoratus exstillat. Existimamus verò nerveam ad robur & continendum datam, ne rumpatur facile; externam ad contegendum muniendumque; villos vel dicta causa, vel ne asperiora lædant, quæ subtus sunt; carneam verò ad promovendam chylicationem maxime, dum jactari cibum, corrugando ventriculum,

lum, & coarctando necessum sit, quo simul quod coctum atque digestum satis est, leveque, & reliquis innatans, feliciter expellitur.

Th. XVIII.

Hæc præmittere placuit, ut quid ad *Ευπεψία* requiratur, cognosci possit: facile enim deinceps quot modis vitium capiat cibus, colligi ex his potest, uno vel altero eorum desiderato: Nam contraria ex contrariis sæpe optime pernoscentur, nec Medico restituere collapsam & labefactatam valetudinem in integrum licet, nisi integra antea qualis sit exacte habeat cognitam. Neque enim quid peccet, conjecturari potest, nisi omnia quæ peccare possint, accurate sciat expendere.

Th. XIX.

Veteres autem, *Galenus* temporibus, & imprimis etiam *Fernel. patbol. lib. VI. cap. III.* causam omnem morbi in intemperie posuerunt, quod neutiquam sufficere vel ex præmissis liquet: cum enim præter hanc tot alia recensuerim ad peragendam actionem necessaria, facile apparet, omnia isthæc probe constituta esse oportere, eorumque vel uno vitiato, fieri ciborum in chylum conversionem probe minime posse. Hinc alii plures causas læsæ Chylificationis assignarunt, ut *Riverius*, qui eas ad tres classes reducere conatur, in quarum *prima* de objecto, materiâ scilicet concoquendâ; *altera* de organo, vel de officina ipsa; *tertia* de rebus exterioribus, chylificationi nempe advenientibus eumque depravantibus sollicitus est.

Th. XX.

Nos eum, quem in enarrandis naturalibus inivimus, in præternaturalibus perlustrandis, ordinem sequemur

mur. Sed cum non omnia fieri ex omnibus non possint, addendum hic insuper erit, ipsa alimenta quoque talia esse oportere, ut subire concoctionis leges, & recipere in se fermenti activitatem queant: & cum alia id promptius, tardius alia pati idonea sint, ut magna est edulium varietas, alia quoque resistent calori, ut cucumeres, alia ventriculi contractioni, ut compacta & ponderosa, pro unius cujusque natura etiam coctionem magis vel minus, varieque lædi necesse est.

Th. XXI.

Præterea superioribus accedit etiam masticatio, qua fermentativus salivæ humor per comminutas dentibus particulas accuratius eat, iisque misceatur. Hinc etsi alimenta non inepta chylicationi assumantur, si non ritè tamen masticatione præparentur, dyspepsia evitari haud potest. Fit autem masticatio molarium ope potissimum, quibus veluti inter duos lapides conteritur, incisioribus ad id, ut à mollibus decerpere, caninis, ut duriora confringere, indeque abscindere aliquid possimus potissimum datis. Ubi itaque molares corrupti sunt, exciderunt, vel alias deperduntur, illa perfici rectè nequit, hincque etiam vitiosa fit, & difficilis digestio.

Th. XXII.

Posthæc etiam ipsa salivæ justa copia, si vel deficiat & particulis heterogeneis imbuta sit, vel destituta activis, ita ut iners & effœta depræhendatur, sine dubio posset vitare chylicationem. Sed ut verum fateamur, an hoc unquam ita reapse contingat, & quando, & ex quibus causis, nondum acuratè à Medicis est percognitum, nisi quod in febribus & alias ubi humidum nimi-

um absumitur deficere animadvertatur: neque fortassis cognoscetur unquam. Haut enim sufficit ad hoc, ut multa de salino-sulphureis, accido oculis, & aliis, ut nunc moris est, late differas, sed proportio, & crasis & vera hinc indoles totius ostendenda est: quæ, ut sensuum iudicium fugit, sic non magis hic, quàm in aliis naturæ operibus ulla unquam poterit assequi humana industria, ut frustra hic jactent mechanicam suam confidentissimi moderni scriptores, & in ruborem, si quid ipsis pudoris est, agi necessum habeant. Quod idem de illo, qui ex glandulis ventriculi eructatur, humore tenendum arbitror. His ergò relictis ad calorem pergo.

Th. XXIII.

Is verò ut peccet excessu & defectu jam dictum supra est, ubi ostendenda erat mediocritatis necessitas: huc ergo referantur ea, quæ ibi posuimus. Verum hic dubium oritur unde calor ille arcessendus veniat? Numne ipsius ventriculi proprius ille sit, ut *Galenus* & eum secuti olim credidêre, an vicinarum partium, an totius: ubi respondendum autumo, non prius credibile esse, non enim est unicuique visceri suus insitus vel innatus calor, sed tantus, quantum recipere sanguinis unumquodque, aptum est. Is enim ut omnis caloris fons, sic ad ipsius copiam metiri calorem viscerum unice oportet. Status ergo sanguinis calorem ventriculi moderatur; unde & ejus per ætates vitæque genera oritur varietas. Non autem is tantum, qui cum sanguine in stomachi tunicas influit, coctionem juvat, sed & vicinarum partium, & ille insuper, qui in ipsa massa, dum subigitur, pro admistarum particularum natura ex motu fermentativo de novo oritur. Quod cum primis est notandum.

Th. XXIV.

Th. XXIV.

Nec humidi hic iterum mentionem facere necessum habeo, cujus defectus quid præstet, itidem antea indicavi. Neq; ut quantitas justa tantum adfundatur fermentandæ massæ, sed iis etiam qualitatibus imbuta necessum est, quas innuimus. Si enim vel calor, vel particulæ salinæ desint, minus feliciter eadem perficitur. Hinc cerevisiæ minus defecata, crassæ & dulces omnes (nam tales sunt, quæ non satis fermentantur) amaræ & purioribus, & aliqua levi acrimonia linguam ferientibus, sunt deteriores: appetitum enim destruunt, fermenti vim infringunt, & calorem obruunt.

Th. XXV

Pergo nunc ad officinam ipsam, organon scilicet primarium: nam hujus quoque vitio aliquando elaboratio Chyli non rite perficitur. Hic vero nonnullis videri posset, morbos in figura & magnitudine (quando scilicet ventriculus nimis est rotundus aut oblongus, amplius aut parvus, quem *Galenus Art. Med. c. 71.* describit,) cum primis esse accusandos. Sed vanum hoc est. Vidit *Excellent. D. Præses Præceptor meus æviternum De-venerandus*, & nobis ostendit in anatome publica, cum modo oblongum, modo rotundum magis, modo permagnum, modo parvum occurrere, in cadaveribus optime constitutis & sanissimis. Animalium quoq; reliquorum ventriculi quantum varietatis in figura ostendunt? Quæ tamen omnia rite cibos suos conficiunt. Alia res est inflammationis, abscessus, vulneris & ulcers, vel ipsius, vel alicujus partis vicinæ, à quibus etiam in consensum trahitur: *Vid. Forest. lib. XVIII. Observ. 18. & 30.* Hujus rei quoque expertus testis est *Zacut. Lusitanus in lib. Med. Princip. hist. LVI. quest. 36.*

Th. XXVI.

Maximè vero omnium laborat ventriculus, & frequentissime, si tonus laxitate tunicarum, quarum in thesi XVII. mentionem fecimus, læsus est, & fibræ robore suo destitutæ & à cibis distentæ, non legitime se contrahunt. Unde non modo fermentum, quod ex glandulis expectatur, non satis exprimitur, sed etiam cruda & indigesta non multumvolvuntur revolvunturque, & consequenter etiam non miscentur cuncta quantum sat est. Quanti vero hoc momenti sit, pistorum dicant, qui fermentandam panis massam, segnem & inertem ex se, manibus pedibusque subigunt. Præterea magna Chyli semicrudi copia, quia per janitorem non commode expellitur, ultra tempus in ventriculo moratur, & vel hinc vitium contrahere nunquam non solet: perinde quoque fit, si crudum & quod nullam alterationem suscipit, verbi gratia Lardi frustrum, aut piscis alicujus, coctu difficilis, ac durum in fundo hæreat, quod per aliquot hebdomada ibi subsistere posse, Nobiliss. D. Præses experientia Doctus mihi asseruit.

Th. XXVII.

Vitiatur autem tonus, id est fibrarum robur in ventriculo, nimia distensione potissimum. Idem enim hic fit, quod in omnibus illis, quæ elastica virtute polent, quæ vel ex ipsa etiam acie confecta, diu & nimis tensæ, remittunt à virtute sua, & laxatis fibris suis debilitantur. Et hæc est pæna qua voracitas & heluonum insatiabile edendi bibendique desiderium, potissimum mulctatur. Quæ lento quidem pede procedit, sed gravitate compensat moram, dum in proveciore ætate tandem solet adrepere.

Th. XXVIII.

Nunc de spirituum quoque defectu, & avocatione ab opere dicendum est. Quorum in hoc ἐνέγυα in quo potissimum posita sit, sciri quidem nequit, nisi quod animent omnia in corpore atque permoveant. Attamen quam sint ad Chyli confectionem necessarii atque utiles, vel illa evincunt, quæ jam dicta sunt: uti contrarium docent Rustici, qui labore exercitati, & curis soluti, avidè petunt cibos, rectissimeque omnium, vel duros etiam concoqvunt, nec unquam de ventriculi imbecillitate, vel raro saltem, conqueri audiuntur. Et, licet hoc pacto etiam calorem excitari negandum nequam sit: verum ex ipso illo calido sanguine spiritus vigore gaudentes suo educi, vicissim cogitandum est.

Th. XXIX.

Ast non modo advocati spiritus à ventriculi opera damnum inferunt, sed aliàs quoque exhausti vel destructi, ejectique nimis & variis excretionibus & evacuationibus, post quas ad Chylificandum non sufficiunt, quod balneorum, excretionum omnis generis nimiorum Venerisque usus frequens plusquam vellemus probat, atque ita ventriculum invertit, ut nulla firma inibi postea concoctio fieri possit. Hinc quoque in somno minus prompte fit concoctio, cum per eum imminute influant spiritus, siquidem hic eorum requies est; Contra citius de die quam noctu peragitur concoctio; unde & à prandio ad coenam paucae intercedunt horæ, à coena ad prandium plurimæ: sæpius è somno excitati cibum potumque crudum adhuc in ventriculo fluctuare percipiunt, debilitate ejus laborantes. Cum primis vero hic accu-
san-

sanctus est Tabaci fumus per fistulas ore haustus quoti-
die ac intemperanter. Narcotica enim vi sua obrui ob-
tunditque spiritus, & ad quævis ineptos reddit: Ex quo
bene multi non modo omnem appetitum amittunt,
verum & sensim pereunt ac consumuntur, nam & po-
tus, quo solent ejus acrimoniam in ore subinde eluere,
laxat ventriculi fibras, omneque fermentum eluit, ut nec
famem sentiant amplius statim tempore, nec comesta di-
gerere valeant tales fumi-suctores. Et quid dicam de
vini spiritus potatoribus? illi enim dum augere credunt
eosdem, pessundant, & cachexiæ plerumque reportant
præmium, hydropicique intereunt.

Th. XXX.

Quemadmodum autem nimia quies digestionem
perfectam impedit, ita & nimius motus eam non pro-
mover, quod probant vel statim ante, vel statim post
esum consueta illa exercitia pugilatoria, & saltatoria.
Talia enim spiritus concoctioni destinatos magis à cen-
tro quasi ad peripheriam evocant, vel etiam consumunt,
sicque ventriculum vacuum & destitutum reddunt, unde &
ipse appetitus post talem motum & exercitationem, si ve-
hementior fuerit, imminutus & dejectus est. Moderata
contra corporis motio eos excitat, quod monet eleganter
Hippocr. de victus rat. lib. I. dum scribit: *Qui comedit, nisi
etiam labore utatur, sanus esse non potest.*

Th. XXXI.

Dubium est, an etiam æer, qui non solum cor-
pus nostrum totum ambit, sed etiam per pulmones
subit, varioque modo illud affectat, ad ciborum dige-
stionem promovendam concurrat. Quod non audeo
negare

negare, cum pateat ejus necessitas, exemplo musti, aliorumq; liquorum, qui eo excluso, a fermentatione immunes servantur, admissio verò, illico corrumpuntur, & in aliud transeunt genus. Hic ergo etiam cum deficere non queat, variis tamen imbutus particulis variè fermentum & ingesta afficit: humidus enim & nebulosus cruditates pituitosas auget; crassus etiam humores increflat & magis figit. Præterea quis nescit frigidum ærem concentrando in nobis calorem, mire acuere vim ventriculi; contra calidum nimis, internum calorem destruendo & evocando debilitare. Ideoque diebus canicularibus parum comedimus & conficimus cibi, & septentrionales populi duplo plus devorare nostris hominibus solent.

Th. XXXII.

Sed sufficiant hæc de dyspepsiæ causis; Effectum ipsius nunc quoque considerandum atque explicandum esse existimo Quem si exploramus qualis sit, nihil aliud esse deprehenditur, quam liquamen inutile & nobis grave, quod ut supra *Thesi VI.* memorabatur, acidum, nidorosum pituitosum vel hisce mixtum vulgo statui solet. Quæ cum admiserim, ea quoque erunt paulo plenius tradenda.

Th. XXXIII.

Acidam itaque cruditatem originem suam à nimio usu Acidorum trahere, infallibile est, imprimis si illa fixiora & pertinacia sint. *Galenus* hanc vocat *intemperiem frigidam cum materia*; *Paraselsi* sententia de Tartaro suo ab hac multum differt.

XXXIV.

Alteram *Nidorosam* scilicet cruditatem jam dictus *Galenus* ex *intemperie ventriculi calida cum materia* deducit. Est autem hæc nihil aliud quam corruptio assumptorum in liquamen ingrati & foetidi saporis, instar ovorum putridorum; oritur autem hæc à varietate ciborum, confertim & citra ullum ordinem ac considerationem ingestorum, qua pingvia, acida, aromatica; carnes, pisces, ova; poma, pyra, cerasa; cocta, assa &c. cumulativè assumuntur. Quod testantur convivium & epulæ largiores lautioresque, post quas potissimum hæc nidorosa cruditas percipitur:

Th. XXXV.

Pituitosum autem liquamen, per quod nihil aliud intelligitur, quam nimia quantitas crudæ cujusdam viscedinis, de quo veteres merentur legi, imprimis etiam *Fernelius in patbol. lib. II. c. XXVII.* tum à cibis multo glutine & viscoso refertis, tum fermenti & caloris imbecillitate originem trahit, tum denique ea aëris dispositione forte, quam modo recensui.

Th. XXXVI.

Denique *biliosa* cruditas est, quando amara in ventriculo congeruntur: quod fieri nonnunquam, rursus experientia est testis: Nam & sæpe amari ructus assurgunt, & ipse talis liquor eructatur in os. Et quantumvis non sit negandum, quod hujusmodi per vomitum sæpe rejectus humor ex ipsa sit vesicula fellea vel hepate

hepate, per motum duodeni peristalticum inversum (rapto hoc in consensum à stomacho) eo amandatum, aliquando tamen in ipso jam extitisse ventriculo, nullus ambigo. Provenit hoc ab amaris majori copia assumtis, ut & dulcibus, quæ in amara verti, vetus est, & pingvibus à nimio calore ibi exustis, quo ventriculus abundat.

Th. XXVII.

Et hæc de causis nostri Affectus sufficiant. Quoniam autem tanta est harum varietas, quibus potissimum signis, quæ causa peccet, cognoscendum sit, indicare necessum est, quod sic fieri oportet.

Th. XXXVIII.

Si à cibis difficilis concoctio est, appetitus prostratus jacet, & dolor sentitur gravativus, modo à pastu, modo noctu, vel sub aurora, donec concoctio perfecta sit. Aliquando & è lecto surgentibus nausea & ad vomitum pronitas adest, quod signum est, adhuc aliquid indurati cibi & inconcocti in stomacho hære: Potissimum autem ex antecedentibus, & ægri relatione id innotescit.

Th. XXIX.

Si calor deficit, ut ille ex sanguine est, humore universali, sic ex temperamento ægri frigidioris id judicatur; in universum deinde & ipse nonnunquam ægri sensus id testatur, præsertim post esum fructuum horarum frigidorum, crudiq; succi, ut melonum, cucumerum: Porro

vicissim & ex juvantibus calidis, vinoque id asti-
mari potest, & potu reliquo, & si frigidiorum poten-
tia, ægrius ferunt, uti est hic Numburgensis; contra
calidioribus cerevisiis juvantur. Si autem nimius sit ventri-
culi calor ex biliosis rejectis, itemq; illis patet, quæ Thesi X.
dicta sunt.

Th. XL.

Fermenti vitia, ut ipsa ignota sunt, sic nulla sui
faciunt magnopere indicia: plerumque tamen calor &
fermentalis humor videntur simul peccare, & hæc sunt
Δυσπεψίας causæ frequentissimæ. Laxitas vero alvi cum
cruditatibus, lienteria & coeliaca passio symptomata sunt
ἀπεψίας vel δυσπεψίας, adeoque signa manifestissima,
fermentum penitus esse destructum

Th. XLI.

Ventriculi fibrarum laxationem ex debili co-
ctione recte conjicias, si æger fateatur se vel cibo vel
potu nimio impleri, nec moderari ratione esuriem.
Potu contra eum nimis parco uti, tum itidem ex relatione
ejus, tum obstricta alvo, & in foeminis, menstruo fluxu
non satis succedente collegeris. Spirituum quoque de-
fectum ex vitæ modo & præcedentibus dijudicare licet:
Si meditationibus, doctrinæque studiis assidue quis in-
cumbat nocte dieque, si curis, tristitiæ & ærumnis ex-
haustus sit, si inedia ex paupertate prematur: etsi tunc
potius egregie soleat esurire, deque ventriculi robore
sæpius quam imbecillitate conqueratur: si cum magnis
vel diuturnis ægri tudinibus conflictatus sit, vel passus
evacuationes nimias, vel excessus, quod supra teti-
gi,

gi, Tabaci aut Spiritus ardentis in frequenti ipsi sint usu, spiritus defectum subesse existimandum est. Labor denique nimius & ultra quam vires ferant, violentique corporis motus idem denotant.

Th. XLII.

Et jam quoque de tribus vel quatuor illis generibus cruditatis, quæ supra memoravimus, prolixè multa dicere, superfluum existimamus. Nidorosa enim & acida cruditas in ructibus exsurgentibus æque ac biliosa se produnt saporibus suis: Pituitam vero in stomacho abundantem dejectus appetitus, ciborum glutinositate & tenacitate abundantium comestio, temperamentum & absentia reliquorum signorum, cum ejusdem stomachi imbecillitate, maximeque ponderis sensu in fundo ejus produnt. Et jam de Diagnosi satis dictum esse arbitror.

XLIII.

Prognosis affectus nostri exhauritur si Lernam malorum post se trahere dixerò: notum est, vitium primæ concoctionis in secunda non corrigi, & qualis Chylus est, talem & sanguinem expectandum: qui cum morborum tantum non omnium causa possit existere, nihil magis in promptu est, quam de futuro corporis statu ex hoc conjicere: Obstructiones viscerum, tumores varii generis, febres, cum primis autem hypochondriacum malum hinc oriuntur, macies, imbecillitas & in foeminis mensium obstructio, cachexica, hydrops, scabies, multæque aliæ corporis pestes inde originem trahunt, Accurandum igitur, ut medela fiat, quod etiam ipsi afflicti plerumque urgent, ægrius ferentes, cum valetudine simul & gulæ deliciis carere.

Th. XLIV.

Neque difficile malum est, nec periculum conjunctum habet, sed modo perita accedat manus, facile tolli potest, quippe cum rectâ ad locum affectum medicamentis pateat trames, quo minime alterata aut refracta, inoffenso statim eant pede. Huc ergo eamus & quomodo singulis, occurrendum sit ejus generibus doceamus.

XLV.

Ubi quidem de præsiidiis eorumque fontibus id statim monendum est, nullum ex chirurgia auxilium hic esse expectandum, ni forte devoratus culter ventriculi totiusque abdominis sectionem cuidam videatur requirere, quam olim in *Boruffo* factam novimus, ausu tantum non temerario, sed ultra quam sperari poterat felici successu. Quemadmodum nuper eodem casu obveniente *Hale* Saxonum acidis consumtio ejus tentata est, sed forte non æque feliciter successura, nisi ulcus supervenisset, quo natura per viam sibi factam quod molestum erat expulit: quale exemplum etiam jam olim vidit Chirurgorum Gallia Princeps Pareus.

XLVI.

Omnis ergo spes in Pharmacia collocanda est: ex cujus officina tum universalia tum etiam alterantia magna copia peti possunt: Neque tamen omnia hic profunt; non sudorifera, non diuretica: nec purgantia facile locum inveniunt, multis licet in hoc usitata, quibus pene in promptu est: *Er hat den Magen verderbt: Er muß einmahl purgieren.* Quamvis enim aliquando

do id bene cedere videatur, dum hærens pituita in ventriculo, occulto purgantium acri inciditur, & attenuata effluit, non tamen propterea hæc recte omnino præscribi existimandum est, cum nulla prorsus indicatio in dyspepsia eadem requirat: fortius enim remedium est, quam ut huic respondeat indicanti, cum totum sanguinem conturbet: nobis vero incidentia alia ad manum sint, quibus abunde isti possit satisfieri. Quid autem lenia purgantia ad mentem *Sylvii Prax. Med. lib. I. Cap. VII.* hic possint, cum incidere talia vix soleant, non video. Talia sane laxantia abstergunt quidem, sed non sunt paria tollendo quod grave est. Sed nec alterantia sine discrimine ubiq; adhibenda sunt omnia: quod faciunt qui Elixiria sua stomachica tanquam universalia in omnibus generibus ventriculi malorum propinant: sed potius pro ratione causarum singula suo loco adhibenda.

Th. XLVII.

Si itaque cibi coctu difficilia assumpta sint, & in ventriculo adhuc ea hæreere cruda, per indicia supra allata constet: uti quidem uvas per tres menses ibidem integras hæsisse *Kerkringus Observ. Anat. VI.* notavit, nihil est magis conducibile quam vomitorium adhibere: siue jam placeat Tartarus emeticus *Mynsichti*, seu ꝥ vitæ, seu poculum *Rulandinum*, seu folia *Asari*, *Lindano* olim in usu frequentissimo. Sic enim dum totus se ventriculus invertit, ascenditque in gulam, omnia quæ inibi continentur, certissime hoc modo ejiciet, & liberabit à molestia ægrum, id quod à nullo alio medicamento sperare facile licet.

Th. XLIX.

Si vero eadem alimenta subierint quidem coctionem, sed imperfectam & hinc vel pituitosa, vel biliosa cum tenaci, ut solet, & pellucida pituita mixta in ipsius natent fundo, tum possunt quidem incidentia adhiberi, sed multo certius tamen eadem vomitoria in auxilium vocantur. Nam biliosæ intemperei illa è diametro non respondent, etsi cum pituita incisa deinde eadem possint in intestina effluere, si modo ventriculi fibræ robustæ sint satis. Interim est tamen longius per intestina iter, & periculum, ne quid & Chylo admistum, in sanguinem veniat, ibique turbas det. Quod vomitorio optime licet & certissime evitare.

Th. XLIX.

Mansio ciborum si ex defectu dentium non possit fieri, nulla ars eam emendabit, sed danda est opera, ut cibus mollioribus utantur edentuli, & quod molaribus non possunt, cultro præstent, in minimas particulas cibum rescindentes. Qui verò voraces, vel in aulis negotiosi, sæpe tamen, ut *Phædrus* de talibus ait; *Occupati in otio, Gratis anhelant, multa agendo nihil agunt*; ut vultures & accipitri deglutire integros bolos, quam dentibus atterere malunt, in semet ipsis remedium quærant, ne frustra molesti esse Medicis post tempus aliquod cogantur.

Th. L.

Sed quid de fermento dicemus cujus veram dispositionem nos ignorare fas est sumus? Equidem hoc
non

non impedit, quo minus ipsum restitui commode possit: Ubi enim desinit ratio, ibi ex empiria petendus est succursus: quem hic promte suppeditat. Quodcunque enim tandem sit miscelæ genus, quo fermentum ventriculi constructum est, observatum tamen, acida plerumque illud segne iterum acuisse: aliquando & aromatica volatilibus mixta profuisse compertum: quæ quando usurpanda sint ex causis corruptionis est hario-landum. Et quia cum debili fermento dubium non est, pituitosam cruditatem cumulatam esse, ea hic maxime conveniunt, quæ composita utrique indicationi satisfaciunt, amaro-aromatico-acida, quale est nobile illud Elixir Proprietatis, quod quia jam omnibus notum, non suo jure nunc apud multos vilescit.

Th. LI.

In hoc statu ex acidis conveniunt Tartarea illa, quæ vulgo in usu sunt: cremor puta & crystalli, terra foliata item, acidumque ejus, vel rubrum hepaticum dictum, vel simplex: quod si chalybeatum est, simul stringendo ventriculi tunicas prodesse potest, & in hypochondriaco, sedentariæ vitæ cultorum malo, insuper acidum resorbendo præstans est, primisque viis in universum accommodum. Posthæc vitrioli, nitrique spiritus vel simplex, vel vini spiritu temperatus commendandus est, quorum ille potentior tartaro, sed fixior etiam, ideoque exigua dosi propinandus, hic magis volatilis & mitior est, sed minus potens, ut præstet fere alterum adhibere. Succus quoque citri non est omittendus, nec Mixtura simplex quæ haud parum conducit.

Th. LII.

Præterea quoniam certum est, non in acido solo

fermentum constitui, sed particulas oleosas ac spirituosas etiam, aliasque salinas vel his proximas admisceri, composita quædam huic scopo parata habemus, quæ simul etiam spiritus excitant languentes, deficientesve. Sunt autem illa quæ hodie salia volatilia oleosa audiunt, quorum inventor fuit *Franciscus de le Boy, seu Sylvius*: eaque varia, anisata scilicet, caryophyllata, & composita, singula in his efficacissima. Nux moschata elegans etiam est, sed cujus nimia oleositas, ut non sine causa *Ettmüllerus* monet, obtundenda nonnihil, & temperanda. Itaque pulveribus hæc accomodatior, nisi aromaticis aliis acutioribus addere in destillationem placeat.

Th. LIII.

Ad calorem nunc accedo. Is si nimius, acidis cumprimis succis, & diluentibus aquosis, potu simili, & refrigerantibus frangi potest, ubi cerevisiâ Numburgensi nihil utique est commodius. At si deficiat, tunc non internis modo, sed externis egregie solet foveri atque augescere. Ulti quidem nemo non novit quid ipse externus calor hic possit, etiam in maximis ex crudis cibis doloribus: Ad quod serpentarius lapis seu Ophites, qui in Misnia ex propria vena ingenti copia petitur, egregie aptatur, ventriculo calide imponendus, ex quo maximum sentitur levamen: Ult nunc crustam panis taceam cum N. M. aliisque aromatibus & vini ~ imbui solitam, aliaque similia & domestica solatia. At ex officinis huc trahenda sunt olea omnia destillata aromatica, Angelicæ, Menthæ, Balsamus Pervianus, Gummiata, Tacamahaca, Galbanum, Mastiche &c. Emplastra quoque, ut de crusta panis, diaphœnicon. Carminativ: *Sylv.*

Præterea ex simplicibus sacculi varii & Epithemata præscribuntur.

Th. LIV.

Interna quod attinet, *Aromata* omnia & ex his parata hic memoranda sunt. Quorum calidissima Zingiber ac piper utrumque, longum puta & rotundum, reliqua superant: sed quia oleoso-volatilis spiritus in his admixtus est, hoc nomine vicissim ab iis superantur. Narravit mihi *Excellentiss. D. Præses*, Celeberrimum Conringium senem Diazingiber suum, cum melle paratum unice laudasse. Uti *Platerus* etiam curationum per ZZ. aliquot exempla potavit. Diatrion pipereon quid valeat, norunt quibus in usu est. De ceteris Caryophylli palmam merentur, Costus, Cassia caryophyllata, Cinnamonum succedunt, seque ipsis associant. Radix acori quoque, Pimpinellæ & Calamus præstantissima sunt, illaque domestica: Galanga, & Zedoaria peregrina: unde species diagalangæ & reliquæ permultæ in officinis exstantes ortum suum duxerunt, quorum catalogum necere nil attinet. Ex his omnibus olea, illinenda morsulis, miscenda pulveribus, in salia volatilia oleosa componenda, prostant, uti & aquæ & spiritus. Quibus adde & illas quæ ex plantis aromaticis, Mentha cumprimis parantur, tincturas & elixiria: extracta denique, sirupos. Ex quibus fiunt Trageæ, electuaria, Morsuli, cum conserva rosarum, floribus earum, corticibus citri & similibus: ut solent hæc ire in varias formas. Hisque iisdem etiam, & salibus volatilibus cum ambra & moscho trochiscisque & aliis moschatis spiritus restituntur, quod, ne eadem bis recensere cogor, hic monitum volo.

Th. LV.

Supereſt ipſius ventriculi tonus, qui, quo pacto reſtituendus ſit, nunc dicendum. Fit autem leniter ſtringentibus potiſſimum, unde acida ipſa hic conferunt haud parum. Deinde & pulveres aromatici, quia in his quoque terrei quid eſt, & alia quoque juvant, egregie. Maxime verò Maſtiche, ejusque ~, cujus uſum niſi fallor Doctiſſimus Simon Pauli introduxit in officinas: Flores Roſarum, ſpicæ, Shœnanthos, & Cortices citri laudandi etiam. Pulverem talem in uſu habet *Excellentiſſ. D. Præſes*. R Thur. ſin. Maſtich. elect. āā ʒj Terr. Lemn. ʒß, ſanguinis Drac. ʒj. Cort. Citr. Aurant. vel Pom: Chinenſ. probe pulveriſ. ā ʒj, ſacch: roſ: tabul. ʒvi. M. & pro lubitu add. o mac. gutt. aliquot. Elixir Propr. & Ræ terræ catechu, in hoc poſſent eleganter conjungi: ſirupus Cydoniorum quoque peregregius fuerit; Eadem cum ſpiritu Maſtichino, poſt nimio potu diſtentum ventriculum aſſumenda. Pulvis abſorbens *Excellentiſſ. D. Wedelii*, quoque *Patroni & præceptoris mei ſummè Venerandi* huc meretur referri: præſertim quia Vitriolum Matris admixtum habet. Et ſic poſſemus videri penſum abſolviffe: Quia tamen poſſet aliquis deſiderare, ut in cruditatibus quoque iſtis, quos ſupra re-cenſuimus, oſtendatur, quomodo ſe gerere Medicus de-beat, de iis etiam pauca ſubjungam.

Th. LVI.

Et acidam quidem quod attinet, quæ plerumque ex vinorum, qui crudiores, acidasque particulas in ſe habent plurimas, potatione nimia confertim facta; ali-
quan-

quando etiam ex esu acidorum actualium exsurgit, cum hoc ipsum residuum acidum, postquam spirituosum omne, sub halitus forma per pylorū elapsum est, toto genere sit præter naturam, nihil consultius est, quam vel spontaneo, vel excitato arte vomitu illud confestim ejicere: Sic enim uno momento totum quod nocivum est è medio tollitur. *Secundum* ab hoc est diluere illud, quod commodissime fit potu Thée, qui id habet beneficii quod & acrimoniam illam temperet, & educat secum, & ventriculi fibras laxiores leniter adstrictiva, qua pollet, vi restituat. *Tertium* est absorbentibꝫ idem temperare. Unde ardor ventriculi hinc ortus C.C. usto, lapill. cancrorum, creta & similibus illico corrigitur; Sed ubi magna nimis hujus est copia, impar hoc malo istud remedium est.

Th. LVII.

Nidorosa verò cruditas, prægressa evacuatione (nam in hac sola leniter purgantia locum habere solent) ubi Rhabarbarum & Tamarindi præ aliis laudantur, porro corrigi & abigi optimè solet elegantibus illis spiritibus acido-dulcibus, quorum supra partim mentionem fecimus, vitrioli, nitri, & salis: temperant etenim non modo calorem huic cruditati utplurimum admixtum, sed etiam incidunt & resolvunt illam, bilemque corrigunt: qua de re vid. *Magnificus, Excellentiss. D. Wedel. In Pharm. Acroam. lib. II. Sec. V. Cap. I.* Consimiliter quoque spiritus alii leniter acidi, viridis æris, clysus antimonii &c. item succus Citri & Conserva Rosarum vitriolata virtutem suam feliciter exserunt; quibus quoque R̄a Rosarum, Violarum, ut & julapia omnia acidulata annumeranda sunt. Terrea etiam cuncta, quatenus absor-

bent, in hoc casu cum emolumento ægrotorum præscribuntur.

Th. LIIX.

Ordo nunc pituitam viscidam tangit, quam incidentibus, attenuantibus & per vomitum educantibus domandam esse, ex superioribus potest constare. Et quoniam de his actum est, illa duntaxat hic adjungam. Incidunt verò potissimum sales tum fixi, tum etiam compositi ex alcali & acido: ut sunt Tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, sal digestivum *Sylv.* & horum similes; Ex vegetabilibus verò radix ari multum a multis celebrata; Herba piperitis, paucis cognita, Mentha corymbifera commendanda. Incidunt & simul attenuant volatilia, & his proxima, Ammoniacy flores, & ejus *~*, C. C. eboris, succini, Cochleariæ, Nasturtii & quæ cum aromaticis oleis combinata in sal volatile oleosum, etiam præstantiora evadunt. Dehinc & acida volatilia & composita, ut Mistura simplex, & denique ipsa etiam Tartarea: sed minus cæteris conducunt, præsertim cum terrei nonnihil admixtum illis sit, quod forte posset in calculosam duritiem cum pituita tali in dispositis conerescere ac indurare. His *Ra bez. Ess. carminat. spiritus theriacalis, 30 bez. Wedelii* aliaque camphorata; in refracta dosi addi possunt.

Th. LIX.

Amara cruditas vomitu & diluentibus & acidis corrigi potest. Mixta cum varia sit, nec satis forte vel saltem non nisi admodum exercitatis Medicis cognosci per signa sua queat; satius puto de ea tacere, quam multa incon-

incongrua forte cumulare : semper tamen ad id , quod prævalet attendendum erit.

Th. LX.

Denique & hoc monendum : Esse quædam ex incidentibus & aromaticis itemque amaris composita medicamenta , quæ pluribus sufficiunt , & respondent indicationibus , qualia in composita tali intemperie seu cruditate adhiberi possunt commode , illique potissimum debentur. Et tale est ipsum Elixir Proprietatis aliquoties laudatum, ☉ volatilia ☉sa, Ess. Absynth. composita , & pulveres stomachales *Birkmanni* , *Quercetani* , *Michaëlis* , atque ad normam horum conflata , ad quæ , tanquam polychresta , in re non satis certa Medicum recurrere licebit.

Th. LXI.

Diæta in dyspepsia non quæ observanda sit , sed quæ juvari possit , etiam memoranda est. Potest verò ex dictis facile colligi , quæ hic conferri possint. Itaque tanto erimus breviores. Si calor debilis sit , potu æger utatur calido & spirituosissimo , nec sine vini modulo coenam , prandiumve absolvat. Quod etiam sapientiæ studiis deditis commendamus : licebit enim hoc pacto dissipatos spiritus & meditationibus consumptos instaurare. Si verò nimius sit ventriculi calor , utatur oleribus multis succi , potius quam carnis : acetariis verò cum primis & intybaceis vescatur , vitet verò carduos , aliaque jurebus aromaticis & calidis condiri solita.

Eadem javabunt, si fermentum destructum sit; ex iis quæ antea posuimus, & hic repeti non erit opus; etiam εὐπεπτα, non refractaria, sale fumòque indurata hunc delectent: etsi sæpe observatum esse, halecibus & perna *Westphalica* aut similibus appetitum diu prostratum fuisse feliciter restitutum, non sit silentio prætereundum. Potus largior etiam his qui non satis concoquunt, non tamen excedens libras tres vel quatuor, per pastum commendandus est. Iis vero, quibus laxaræ nimis fibræ, tam in cibis quam potu moderamen præscribendum, jubendumque ut discant ventriculum suum reverenter habere.

Th. LXIII.

Vinum absintites mane sumere, nocivum judicamus, nec inter cibandum idem superbibitum, conducere credimus, amara enim chylo conficiendo admiscere, inutile est, & noxium: sed potius essentiam ejus, tempore, quo alias medicamenta solemus, propinare, vel præmittere cibis jubemus. Spiritus vini parum post cibos difficilis coctionis admittere, Saxonix inferioris incolis in more positum est: Hoc illis qui assueti sunt, permittendum. At nostratibus vinum utilius est, & in se quoque melius: nimis enim citò ex ventriculo ille exhalat, cum vinum & paulo diutius inhæreat, & salinis acidisque particulis incidentibus digestionem juvet.

Tantum!